

2. Гальперин П.Я. Методы обучения и умственное развитие ребенка /Петр Яковлевич Гальперин. – М.: Мысль, 1985. – 326 с.
3. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся /Галина Ивановна Щукина. – М.:Просвещение, 1979. – 159 с.
4. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: [Пособие для учителей] / А.К.Маркова. – М.: Просвещение, 2001. – 96 с.
5. Пашнев Б.К. Психодіагностика обдарованості /Борис Костянтинівич Пашнев. – Х.:Тріада, 2007. – 128 с.
6. Чуvasова Н.О. Пізнавальна активність: зміст та структура /Н.О. Задорожна //Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць / гол. редактор – д. пед. наук, професор Буряк В.К. - Кривий Ріг:КДПУ, 2005. – Вип. 11. – С. 352-361.

*Ю.О.Саунова
канд. пед. наук,
Криворізький ДПУ*

ЕМОЦІЙНИЙ ФАКТОР НАВЧАННЯ УЧНІВ: ЗМІСТ, СТРУКТУРА ТА ЗНАЧЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У статті розкривається проблема емоційного фактору навчання, його структура та сутність. Автором визначається трактування поняття «емоційний фактор навчання», встановлюється значення емоційних факторів навчання в забезпеченні якості сучасної освіти.

Ключові слова: емоційний фактор навчання, емоції, мотиви, мотиваційна структура особистості.

В статье раскрывается проблема эмоционального фактора обучения, его структура и сущность. Автором определяются трактования понятия «эмоциональный фактор обучения», устанавливается значение эмоциональных факторов обучения в обеспечении качества современного образования.

Ключевые слова: эмоциональный фактор обучения, эмоции, мотивы, мотивационная структура личности.

The article deals with the problem of the emotional factor of instruction its structure and essence. Author defines the notion emotional factor of instruction, establishes the significance of emotional factors at the guaranteeing quality of the modern education.

Key words: emotional factor of instruction, emotions, motives, structure of motive of personality.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями. За останні роки вимоги до сучасної освіти якісно змінюються, а разом з ними змінюється і зміст освіти. На сьогодні важливим є надати освіті гуманістичну спрямованість, де особистість розглядається як емоційна та унікальна. Ця ідея втілюється у пошуках шляхів емоційно-ціннісного педагогічного впливу та взаємодії з особистістю, що, в свою чергу, характеризується введенням таких освітніх технологій, які підвищували б мотивацію освітнього процесу, та процесу навчання зокрема. Становлення учня в якості суб'єкта навчання безпосередньо пов'язано зі сферою потреб та мотивів. Емоції, у свою чергу, пов'язані з оцінкою можливості задоволення тієї чи іншої потреби і розглядаються як один з мотиваційних складових діяльності. Емоції, що переломлюються через потреби та мотивацію, є рушійною силою, джерелом активності особистості, працюють на з'єднання зовнішнього і внутрішнього детермінанту в процесі навчання. Саме тому емоції мають величезне значення в процесі навчання. Їх вплив необхідно обов'язково враховувати під час оцінки знань. Рівень емоційної культури учителя безпосередньо впливає на ефективність навчально-виховного процесу. Слід зауважити, що при цьому значення мають лише позитивні емоції, які на відміну від негативних, потрапляють в мотиваційну структуру особистості. Важливим залишається питання з'єднання інтелектуального та емоційного факторів у процесі навчання та умови їх взаємодії. Вирішення цієї проблеми розкриває значні перспективи у розвитку та вдосконаленні навчально-виховного процесу.

Аналіз наукових досліджень в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема емоційного фактора у процесі навчання досліджувалася вітчизняними педагогами та психологами. У вітчизняній дидактиці проблема емоційного фактору спочатку розглядалася в контексті пізнавального інтересу, емоційно-ціннісних мотивів за допомогою яких здійснюється позитивний вплив емоційного фактору. Про нерозривний зв'язок емоцій та пізнавального інтересу у своїх процесах зазначають Н.Морозова, А.Макарова, А.Павлюк, Г.Щукіна. Значний внесок у вирішення проблеми емоційного фактору у процесі виховання зробили Л.Гордін, А.Лутошкін, З.Равкін, П.Якобсон, М.Яновська. Яскраве відображення проблема знайшла у працях В. Сухомлинського та В. Вернадського,

які зазначали визначальну роль емоцій у навчанні, та акцентувати увагу на не від'ємному зв'язку освіченості та емоційності, їх гармонізації, що призводить до максималізації результатів навчально-виховного процесу.

В останні роки досліджувалися переважно емоційно-ціннісні аспекти навчання: емоційна культура учителя (Н. Рачковська), активізація емоційної сфери студентів (Н. Татарінова), емоційно-чуттєва сфера у розвитку творчого мислення (Л.Чеботарь), емоційність та гуманістичні методи навчання (А. Окунев, О. Толстова).

Значний внесок у розвиток проблем зробили психологи В.Віллонас, П.Сімонов, О.Яковлева; С.Рубінштейн, К.Ізард та ін.; педагоги Т.Бондаревська, М.Скаткін, Я.Лернер, Е.Галицьких, Т.Машарова та ін..

Формування цілей статті. На основі теоретичного та міждисциплінарного аналізу дослідити основні підходи до трактування поняття «емоційний фактор навчання» у сучасній психолого-педагогічній літературі; встановити його сутність та структуру; розкрити значення емоцій та емоційності, як якості особистості у навчально-виховного процесі.

Виклад основного матеріалу. Проблема емоційного фактору навчання учнів в теперішній час стає все більш гострішою, оскільки емоції, як відомо, є рушійною силою процесу навчання, активності особистості. Для розв'язання даної проблеми постає необхідність з'ясування сутності цього поняття.

Поняття «емоційний фактор процесу навчання» в сучасних дослідженнях трактується в різних площинах. Емоційний фактор розглядається як мотиваційна система процесу навчання, що впливає на когнітивні психологічні процеси – пам'ять, сприйняття, мислення [8]. Під емоційним фактором, ми розуміємо всі ті емоції (позитивні емоції), які суттєво впливають на результативність навчально-виховного процесу. Нагадаймо, що ми маємо на увазі лише позитивні емоції, які потрапляють до мотиваційної структури особистості учня. У психологічному словнику емоції визначаються як «психічне віддзеркалення у формі безпосереднього відбиття переживання життєвого значення явищ і ситуацій, обумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта. Емоції є суб'єктивною формою вираження потреб, пов'язані з їх задоволенням, спонукаючи і спрямовуючи діяльність людини [4, с.43].

Діяльність педагога завжди викликає емоції в учнів у процесі навчання. Емоції яскраво відображають духовні запити і прагнення особистості, її відношення до дійсності, це загальна активна форма переживання особистості своєї життєдіяльності [2; 3]. Емоції які переживає учень у процесі навчання та виховання полярні, тобто при різних обставинах кожна емоція проявляється протилежно: «задоволення – не задоволення при отриманні оцінки», «симпатія – антипатія до учителя», «радість – горе» та ін.

Як відомо із психологічних досліджень, емоції поділяються на прості та складні. Переживання задоволення від їжі, бадьорості, втоми, болю – це прості емоції, які здатні перетворюватися на складні. Характерною ознакою складних емоцій є те, що вони виникають в результаті усвідомлення предмету, що випадає з розуміння їх життєвого значення. Яскравим прикладом цієї групи емоцій є переживання насолоди при сприйнятті музики, пейзажу [7, с. 46]. Як вже зазначалося, емоції можуть бути позитивними та негативними (до мотиваційної структури особистості відносяться лише перші); стеничні та астеничні (стеничні посиляють активність, спонукають до діяльності; астеничні – пригнічують людину, послаблюють його активність, демобілізують) [5, с. 24]. В залежності від індивідуальних особливостей людини, її стану та відношення до ситуації, емоції проявляються більш менш інтенсивно та бувають тривалими чи короткочасними. Але незалежно від того до якого виду відносяться емоції вони завжди захоплюють людину цілком і сигналізують про корисні чи шкідливі впливи на організм. Саме тому емоції мають унікальне значення для життя людини.

Підводячи підсумки, можемо зазначити, що емоції характеризуються якістю і полярністю, активністю та інтенсивністю. Спроба визначити суть емоцій належить багатьом ученим, але їх точки зору неоднозначні. Так П. Анохін вважає, що емоції – це результат узагальнення відчуттів, що переживаються, мотивацій [1; 10]. А. Лук вважає, що емоції – це активна форма переживання, що виникла раніше відчуттів. Г.Шингаров зауважує, що емоції – це ланки процесу віддзеркалення дійсності, психологічний механізм за допомогою якого змінюється внутрішнє середовище організму. К.Платонов вважає, що емоції відображають об'єктивні відносини, в яких знаходиться предмети і явища, потреби людини та викликають у свідомості людини переживання [4, с.16].

Емоції охоплюють всі різновиди переживань людини, тому можуть стати позитивним фактором життєдіяльності – підвищувати активність організму, або навпаки, - пригнічувати всі його функції.

Видатним фізіологом П. Анохіним, було встановлено, що саме тривалі негативні емоції (страх, переживання болю та ін.) відіграють роль у розвитку так званих нейрогенних хвороб [1].

Емоції безпосередньо пов'язані з діяльністю: діяльність викликає у людині різноманітні переживання до неї та її результатів, а емоції, в свою чергу, стимулюють особистість до діяльності, стають внутрішньою рушійною силою, її мотивами. Вони виконують безліч функцій в житті людини, у тому числі й у пізнавальному процесі. Так Л.Кондрашова виділяє такі функції емоцій: оціночна (емоції спонукають суб'єкт до дій), дезорганізуюча (емоції здатні порушувати цілеспрямовану діяльність), актуалізаційно-передбачувальна (емоції сигналізують про можливий приємний чи не приємний результат). Всі функції емоцій виявляються з пізнавальних процесах і вивчають характер їх протікання [4, с.17].

Емоції досить тісно пов'язані з пізнавальними процесами. Більш того, емоції виступають активними засобами навчання. Через емоції виражається ставлення дитини до шкільного життя, ставлення педагога до своєї професії. Вчитель буде робити велику помилку, яку не буде враховувати зв'язок між емоціями та пізнавальними потребами учнів. Як зазначає С. Рубінштейн, емоційні процеси будуть набувати позитивного характеру в залежності від того, чи знаходиться дія, яку індивід виробляє і дія, якій він піддається, в позитивному відношенні до його потреб, інтересів установок [4, с.18].

Емоції – це внутрішній сигнал учня, який вчитель повинен враховувати. Вони виступають ланкою між мотивами та реалізацією дійсності. Вчителю важливо знати про те, що емоції залежать від діяльності і впливають на неї. Регулююча роль емоції зростає в тому випадку, якщо вони не тільки супроводжують діяльність, але й передують їй. Саме тому емоційний чинник необхідно враховувати під час навчально-виховного процесу, його організації. Це забезпечить позитивну спрямованість емоцій, а також підсилить дієвість інтелектуальної сторони навчання.

Таким чином, емоційний фактор – це поняття з переважаючою позитивною модальністю, яке до того ж знаходиться в постійному взаємозв'язку з емоційним інтелектом. Під емоційним інтелектом

розуміють здібності до правильного сприйняття, розуміння, осмислення емоцій і управління, що корелюються з проявом особистісних якостей, до яких відносяться співчуття, тактовність, делікатність та ін. Якщо правильно враховувати під час пізнавальної навчально-виховної діяльності емоційний фактор, то процес навчання буде сприяти розвитку емоційного інтелекту школяра. Нажаль, значенню емоції не приділяється достатньо уваги. А вплив емоцій на якість освіти, знань школярів необхідно враховувати, при чому не лише при монолозі учителя, а і при діалозі його з учнями, при оцінці їх знань.

В сучасній освіті існує два підходи до організації навчально-виховного процесу – кількісний і якісний. Перший характеризується величезними об'ємами інформації, котру школярам необхідно засвоїти. При чому з кожним разок цей об'єм безперервно зростає. Вчитель намагається як можна більше викласти інформації, не турбуючись про емоційний бік викладання і сам стає виключно джерелом інформації. Але ж головне – учитель не джерело інформації, а джерело емоцій. Це є головним постулатом другого підходу в організації навчання – якісного. Вчитель є головним джерелом емоцій. Він не вчить, а лише допомагає. Допомагає, створюючи емоційний стимул до навчання, яке є процесом активним. Як відомо, насильно навчити неможливо, тому важливо створити позитивну емоційну атмосферу, надати учням емоційний стимул. Давно було сказано, що учень це не судина, яку потрібно наповнити, а факел, який потрібно запалити. Такий факел можна запалити лише своїми емоціями (звичайно, позитивними емоціями), своїм інтересом до теми, своїми авторськими здібностями. Це під силу не кожному учителю. Жагучий інтерес самого педагога одразу відчувається школярами, тому вчителю необхідно скористатися іншим шляхом: розкрити в кожній темі, в першу чергу, не відоме, загадкове, дивовижне. А.Франс у своїх дослідженнях звертав увагу на те, що досягнення високого результату у процесі навчання необхідно давати на уроках останні новини, різні гіпотези, навіть якщо вони дивні і часом сумнівні. Головне на уроках не істину знайти, а іскру запалити, пробудити інтерес. Все це викликає здивування. Необхідно відкрити очі своїм слухачам, а не переважувати їх: полум'я саме розпалиться, якщо буде для нього місце.

Враховуючи все це, можна зробити висновок, що емоційний вплив учителя на учня існує, й є величезним. Але є вплив ще й збоку учнів. Такий вплив може бути колективним чи індивідуальним: колективний – діти слухають розповіді учителя; індивідуальний – здійснюється під час оцінки знань кожного учня. Учитель – це актор, а гра актора залежить від реакції глядачів, т.п. учнів. Звичайно, що в одному колективі грати легше, в іншому – важче. В цьому випадку необхідно встановити емоційний зв'язок з дітьми. Здійснюється такий емоційний зв'язок через ставлення поточних запитань класу, пропонування тестування, діалогу тощо.

Особливий зв'язок заслуговує емоційний зв'язок учителя та учня при оцінюванні знань. У цьому випадку багато що залежить від способу отримання оцінки. При усних відповідях емоційний вплив є максимальним. Психологи стверджують, що тут величезне значення мають навик вільної мови та вміння створювати враження, але вмілий педагог вміє побачити знання крізь призму зазначених здібностей учня [6].

До структури емоційного фактору навчання входить емоційно-психологічний фактор симпатій та антипатій. Такий емоційний фон може стати перешкодою в об'єктивному оцінюванні. Підказка у самому запитанні, міміці та ін. Емоційні «кольори» стають причинами підвищення оцінки. Інколи це може відбуватися не свідомо, але результат є однаковим, не об'єктивним. Цю проблему можна вирішити таким чином оцінка ставиться учителем без відношення до учня. Це допомагає гасити можливі конфлікти та бути об'єктивним.

Можна зробити висновок, що емоції можуть як допомагати, так і перешкоджати у навчально-виховному процесі. Але чітко розуміючи сутність, значення емоцій, їх можливі шляхи «використання», вчитель може побудувати ефективну модель навчально-виховного процесу та значно підвищити якість сучасної освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, до емоційного фактору навчання відносяться емоції, які є мотиваційною системою процесу навчання і впливають на його результативність. Емоції є відображенням реальної дійсності і тісно пов'язані з потребами особистості. Позитивні емоції підвищують якість пізнавальної діяльності.

В подальшому ми будемо акцентувати увагу на функціональній структурі емоцій та органічному зв'язку їх з інтелектом; а також проведемо дослідження в області антропології емоцій та інтелекту у ході навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Анохин П.К. Эмоции. БМЭ. – Т. 35
2. Изарт К.Е. Эмоции человека. – М., 1980.
3. Коломинский Я.Л. Человек: Психология: Книга для учащихся старших классов. – М., Просвещение, 1986.
4. Кондрашова Л.В. Гармонізація інтелектуального та емоційного факторів навчання у забезпеченні якості освіти учнів. – Кривий Ріг, 2008. – 274с.
5. Максименко С.Д. Общая психология. – М., 2000.
6. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций. – М.: Прогресс, 1979.
7. Симонов П.В. Высшая нервная деятельность человека. Мотивационно-эмоциональные аспекты. – М., Наука, 1975.
8. Шадриков В.Д. Введение в общую психологию: Эмоции и чувства. – М., Логос, 2002.

*О.А. Чаркіна,
асистент,
Криворізький ДПУ*

**ПЕДАГОГІЧНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ
МОНІТОРИНГУ ОСВІТИ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ**

В статье рассматриваются возможности применения педагогического тестирования в работе менеджера образования для формирования системы мониторинга в учебных заведениях.

The article deals with the problem concerning existing possibilities of pedagogical testing while forming monitoring system of education establishments on managers' level.

Key words: pedagogical testing, monitoring, management, control in education establishments.

На сучасному етапі функціонування педагогічних систем змінюються акценти в реалізації таких важливих функцій управлінської діяльності керівника закладу освіти, як планування та контроль.